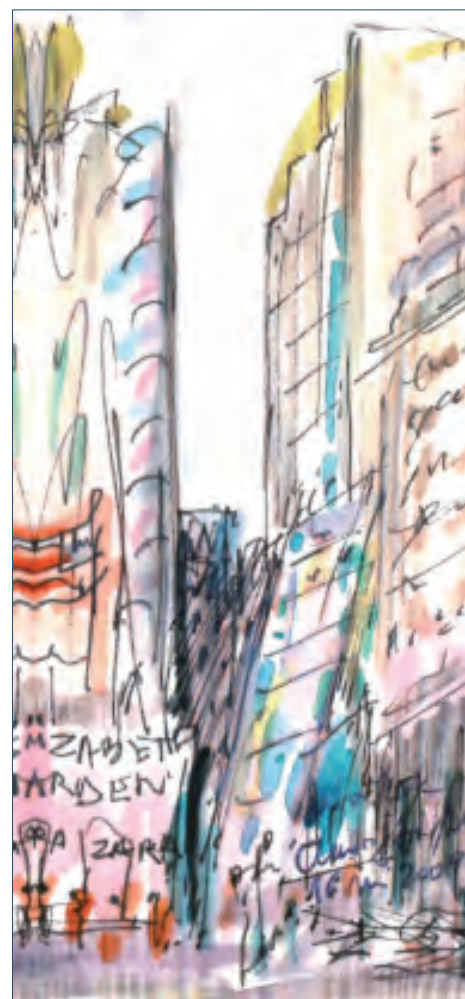

Lecția de privire: America, altfel

Cu o formulă vag paradoxală, Degas susținea că desenul nu e forma, ci maniera de a vedea forma. Comentând aserțiunea misoginului pictor al „peisajului viselor”, cum l-a numit Toulouse-Lautrec, Valéry observa că – pentru autorul celebrelor „dansatoare” – desenul nu se confunda cu banala reprezentare a obiectelor. Acesta, desenul în sine, însemna deformare distinctă, susținută de modul în care artistul observă, execută și impune o anumită ilustrare. Altfel zis, tocmai într-o asemenea „eroare personală” de a înfățișa lucrurile, prin linie mai cu seamă, constă adevărata artă. Fiindcă valoarea artistului – mai adăuga autorul aceluși „livresc” volum de versuri *Le Cimetière marin* – provine îndeosebi din unele „inegalități”, care pun în evidență, cu prilejul unor scene, figuri sau peisaje, „facilitatea, capriciile și exigențele”: adică puterea de trans-punere și de reconstituire a acestuia. Iar pentru Pallady al nostru, expresia lui Degas însemna „să vezi caracterul, «decantatul», esențialul în toate amănuntele subordonate, «depășite»”. Chip de a spune că desenul nu e citat după natură,

acesta oferindu-i ochiului șansa de a vedea și de a recrea în libertate. De a disloca realitatea și, reorganizând-o, de a o inventa.

Expoziția de desen a Aureliei Stoie Mărginean, membră a Uniunii Artiștilor Plastici, de la Muzeul Satului „Dimitrie Gusti” din București, ne-a readus în memorie atari știute opinii estetice. Intitulată *Călătoria – Clipe americane*, expoziția reprezintă expresia unei experiențe turistice de documentare, consumate în Lumea Nouă. În ansamblul lui, corpusul de lucrări de pe simeze se constituie într-un frapant „memorial de călătorie” inițiativ. Într-o spovedanie prin linie și tonuri cordiale. Într-un mixaj melancolic de tehnici ale desenului, culorii și acuarelui. Dar un jurnal artisticeste „deformat” al unei realități fascinante, filtrate printr-o viziune care detestă fotograficul. Nu docile ori șablonarde ilustrate de pe Broadway sau de pe Niagara, din Las Vegas ori California, ci imagini ivite dintr-o scrutare netrucată, secvențe pe care le-a recepționat numai artista brașoveană: pentru că doar ea le-a intuit. Nu e vorba, însă, numai de origina-

litatea privirii. Ca orice artist autentic, Aurelia Stoie Mărginean talmăcește – în actul de a trasa o linie, un contur sau o formă – și expresia unui consistent bagaj cultural. În afara căruia demersul ei plastic ar rămâne umilă organizare diletantă. Instinctul nu e de ajuns. Întrucât se știe: fără a fi subjugată de intelect, vocația pictorului nu e fecundă, nu generează dramatism estetic, deoarece instinctul trebuie musai să fie ghidat spre deschidere și imprevizibil.

Astfel că desenele americane ale fostei profesoare de pictură și grafică avansează o imagine neconformă cu ceea ce oferă documentarele *ciné-verité*. Demersul artistei exclude reflexul pleonastic al realității, pasișa ori privirea leneșă, contemplația circumstanțială sau aglutinările rudimentare. Ordinea realului investigat – în genere, cristalizată – este bruiată de un spirit scormonitor și dinamitar, în sensul creator al cuvântului. Decorativismul demagogic este epurat. Expoziția se constituie în fresca sugestivă a unei Americi scoase din clișeele dogmatice ultracunoscut. Ceea ce se anunță este o orgolioasă relectură plastică a peisajului de peste Ocean. Viziunea rămâne una paradoxal solară; am putea afirma: de o febrilitate proteică, euforică. Lumea Nouă este cuantificată grafic în opoziție cu clișeele tradiționale conformiste. Nu transpare mai nimic din existența pluriformă și uniformizatoare a orașelor tentaculare și sufocante. Ochiul descoperă o volumetrie arhitecturală maiestuoasă, dominatoare și spectaculoasă, dar care nu strivește tumultul uman. Artistă vibrează la vitalitatea conținută a modernității, aptă de sugestii mirobolante. Din capilarele hățișului prozaic și coroziv citadin pare a se iși un soi de metabolism liric, o mistică jubilativă. Este, firește, rodul unei energii fondatoare de imaginație, rezemată pe un frison mediativ cultural, după cum am amintit. Se vedește aptitudinea de a intui miraculosul ascuns al unor priveliști cu orizont comun, cazuistica pragmatică a temporalității, printr-o indeniabilă digitație prospectivă. Imensele aglomerări urbane (New York, Washington, Los Angeles, San Francisco, Las Vegas etc.) sunt imortalizate nemanierist, cu o indenegabilă vivacitate subiacentă, suspectată a crea o pulsație lăuntrică, dincolo de imagismul frust.

În fond, acest jurnal plastic, veritabilă sinteză formală, degajă o înfățișare care trimite la esența lucrurilor, glosând în marginile spiritului. Inteligența artistică, încorporată în complexul mozaic de pe simeze, relevă rafinamentul tensiunilor ideatice. Siluetele umane pigmentează tactil, cu empatie, vastele spații citadine. Se regăsește aici și o aluzie, chiar dacă paradoxală, la

eternul raport om-natură, în pofida modernizării violente a decorului. Pictoriței i-au atras atenția și legendarele simboluri ale gigantelor metropole, cărora a năzuit a le releva unicitatea ce tinde a le eterniza: Statuia Libertății (în varii ipostaze), Empire State Building, Capitoliul, Memorialul Lincoln, Metropolitan Museum, Marele Canion, Times Square, Beverly Hills, Hollywood, Cascada Niagara etc. Nu mai puțin – străzi și scuaruri, săli de concert și de teatru, zgârie-nori și păduri de sequoia, hoteluri și piețe, vederi spre Marile Lacuri și deschideri la Ocean ș.a.m.d. Precum și câteva răzlete portrete, de o exemplară pregnanță, o selecție personală de tipare exotice. Cu notații nervoase, artista surprinde detaliile semnificative și caută constantele dominante, printr-un exercițiu riguros de echilibrare a formelor constitutive. O neslăbită atenție guvernează procesul rațional de interpretare și decantare plastică a peisajului, dincolo de vibrația pur afectivă sau convulsivă. Un univers prezumat haotic este structurat grafic și coloristic într-un discurs plastic de o temperamentală expresivitate.

Nu mimesisul propriu-zis trebuie căutat, așadar, în imaginile americane, ci efortul de transfigurare a unui real ultracunoscut, mai cu seamă în latura lui lipsită de lirism, în genere anxioasă, paroxistică. Desenele au intuiția intersecției elementelor de civilizație cu reflexele culturale. Se descoperă un topos-replică a figurației existențiale *déjà vu*, care aglutinează constituenți guvernați de agonie, exasperare sau replici terifiant-mecanice. Arhitectura umanizată conține reacții de libertate orgolioasă, artista știind să însceneze frumosul într-o agreabilă frenezie a trăirii, într-o organicitate neretorică. Spectacolul civilizației impune, în cele din urmă, în șiragul de imagini, printr-o solaritate tihnită și revigoratoare. Este recuperarea unui sentiment al plenitudinii. Vocația de a privi în profunzime, întru sesizarea esențelor, în afara dictaturii superficialității și a clișeele decorative, se vedește în această transfigurare, i-am zice înțelegătoare, în armonie febrilă cu orizontul ei de cultură. Exagerând puțin, nu să aduci soarele la dimensiunea unui spot de culoare, ci să transformi acel spot galben în soare, după cum sublinia, rebel, Picasso. Artistă brașoveană își definește în acest chip iden-titatea, printr-o expresie care respinge pitorescul de circum-stanță. Nu cărți poștale colorate din America, ci imagini care aspiră să descifreze accentele esențiale ale subiectelor, într-un elan inspirat de libertate creatoare.

Ceea ce se remarcă în totul este siguranța liniei, a cărei eleganță contribuie esențial la crearea unei lumi caleidoscopice,

degașând o indicibilă efuziune simpatetică. Culoarea, în tonuri afabile, sporește impresia de vibrație a luminii, conferă schițelor un lirism neostentativ. Într-un fel, peisajul este estetizat, are puseuri euforice, pictorița fiind o natură esențial solară, „fericită”. Printr-o caligrafie originală, stilizată cu acuratețe, planurile, formele iau conturul unor construcții ferme, pledoaria artistei năzuind la impunerea unei atmosfere specifice ambientului. Și care include și o subversivă tensiune a existenței. Actul plastic vizează immanent și imaginea unei civilizații, a cărei existență echilibrează astăzi realitatea globală. Expoziția are astfel și o trăsătură etică, îndemnând la reflexie.

Călătorind în America, Aurelia Stoeie Mărginean a adus în sala de expoziții o priveliște originală, neînhibată asupra dimensiunilor geografice și istorice, dar impregnate dens de spiritualitate, ale unei țări în care și bunicul ei ardelean, Remus, și-a căutat un rost acum aproape un veac. În ciuda solarelor, liricelor și tonicelor imagini din expoziție, lucrările trădează și un diafan mister, dat fiind sensibilul creion de analist al pictoriței. Până la urmă, siluetele urbane și figurile umane se constituie în percepții simbolice, stilizate și reflexive. Se vedește aici amprenta unică, inconfundabilă a artistei, sigla ei de individualitate. Lecția de

privire și-a însușit-o cu asupra de măsură: știe a generaliza, nu expurgând realul de materie, ci esențializându-l spre abstractizare. Așadar, sintetizând spre a ajunge la o construcție ideatică și dând câmp liber sugestiei. Nu întâmplător am amintit cunoscuta apoftegmă a lui Degas: i se potrivește cum nu se poate mai bine. William Blake, orgolios și iconoclast, după cum se știe, afirma, și el, tăios: „Gravez cu mai multă finețe decât (nume celebre, n.n.) pentru că înțeleg desenul (...). Fiecare linie este o linie a frumuseții: numai cei care bolmojesc și băjbăie nu pot trage o linie. Și aceasta este o urâțenie goală. O linie adevărată nu este cuprinsă de îndoieli și nu ezită la mijloc de drum (...). Cel care își închipuie că poate grava sau picta fără să stăpânească în mod desăvârșit desenul este un dobitoc. Pictura este desen pe pânză, iar gravura este desen pe placă de cupru și nimic altceva. Desenul este execuție și nimic mai mult, iar cel care desenează cel mai bine trebuie să fie și cel mai bun artist”.

Călătoria în Lumea Nouă a Aureliei Stoeie Mărginean s-a soldat cu un set de imagini plastice epurate de convenționalismele epocii. Este o Americă a ei, într-atât de expresivă, de necanonică și cu repulsia fetișismelor și a mitologizării, încât poate fi socotită drept o revelație.